

3. Мушкет И. И. Генезис «полицейского права» в контексте эволюции правовой системы России (историко-теоретический анализ) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. СПб., 2003. 452 с.

4. Числов А. И. Профессиональная правоохранительная деятельность: теоретико-правовое исследование : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. СПб., 2000. 372 с.

5. Бирюков П. Н. Полиция Французской Республики. Национальная полиция. *Евразийский юридический журнал*. 2009. № 8 (15). URL: <https://eurasialaw.ru/nashi-rubriki/politsiya-gosudarstv-mira/politsiya-frantsuzskoj-respubliki> (дата звернення: 03.04.2019).

Одержано 05.04.2019

УДК 342.7.021(477)

Сергій Болеславович ЧЕХОВИЧ,

*кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України,
Адміністрація Президента України*

ДІЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЩОДО ВИЗНАННЯ БІЖЕНЦЕМ В УКРАЇНІ

Принцип верховенства права як невід'ємний елемент системи цінностей, покладених в основу правопорядку, став одним із найактуальніших об'єктів наукових дискусій в сучасній українській юридичній науці, в якому віддзеркалився спосіб мислення, сформований усім попереднім періодом нашого суспільного буття; до його проблеми все частіше звертаються не лише правознавці, а й політологи, філософи, соціологи, представники інших галузей науки.

Усе частіше верховенство права закріплюється у міжнародному праві, національних конституціях держав та їх законах, ним активно користуються та посилаються на нього міжнародні й національні суди. Згадаймо Загальну декларацію прав людини 1948 року, Статут Ради Європи 1949 року, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, установчі та інші договори Європейського Союзу, зокрема Хартію основоположних свобод прав Європейського Союзу 2000 року тощо.

У сучасній літературі автори, керуючись своїми внутрішніми переконаннями, характеристику ідеї, доктрини, принципу та аналіз підходів до розуміння верховенства права зазвичай розпочинають із виявлення у роботах мислителів різних часів (від античності, доби Просвітництва, Нового часу), документальних пам'яток. Натомість припускаємо, що його історичні витоки мають глибинні корні і сягають часів Старого Заповіту, про що містять його книги, зокрема: «Тож за праведністю царюватиме цар, а князі володітимуть за правосуддям; тоді пробуватиме право в пустині, на ниві ж родючій сидітиме правда; і буде роботою істини мир, а працею правди спокійність й безпека навіки». (Ісаїя 32:1, 16, 17).

Сформулювати вичерпну дефініцію цього принципу дуже складно, якщо не сказати – неможливо. Це підтверджується світовим досвідом багаторічної діяльності органів конституційного контролю та судової влади в країнах із високо розвинутою правовою культурою суспільства та сталою правовою системою, наприклад, у ФРН, Франції, Італії, США.

Утім спробуємо окреслити його фундаментальні ознаки. Принцип верховенства права означає, що позитивне право, яке створюється людьми, має ґрунтуватися на природному праві, яке обмежує насамперед державну владу. Проте основний його зміст полягає у пріоритетності прав і свобод людини та нерозривно пов'язаний з такими морально-правовими цінностями як справедливість, людська гідність, свобода, рівність, безпека. За таких обставин верховенство права стає основоположним, всеохоплюючим, інтегруючим принципом сучасного конституційного правопорядку в Україні.

Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеціанська Комісія) у Доповіді «Верховенство права», яка схвалена на 86-му пленарному засіданні (25–26 березня 2011 року), зауважує, що визначення, надане відомим британським суддею та юристом Т. Бінгемом, ймовірно, найкраще охоплює основні елементи верховенства права, а саме: всі особи та органи влади в межах держави, громадські чи приватні, повинні мати обов'язки та користуватися перевагами, що надаються законами, які відкрито створюються, залишатимуться чинними в майбутньому та відкрито застосовуються в судах.

На сьогодні, використовуючи практику чи не найбільш незаангажованої судової установи світу – Європейського суду з прав людини – принцип верховенства права тлумачиться як

основоположний принцип, що пронизує увесь зміст Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини, лежить в основі правопорядку країн-учасниць цієї Конвенції, і вимоги щодо його дотримання не можуть бути порушені та/або виправдані навіть у період надзвичайного стану, військових дій тощо.

Уперше принцип верховенства права набув статусу конституційного принципу українського права завдяки закріпленню його у Конституційному Договорі 1995 року, стаття 1 якого визначила що в Україні діє принцип верховенства права. До найвагоміших здобутків національної практики новітнього конституцієтворення належить юридична формула, застосована у частині першій статті 8 Конституції України 1996 року: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права».

Конституційний Суд України у своїх рішеннях неодноразово посилається на закріплений у частині першій статті 8 Конституції України принцип верховенства права. Так, у Рішенні від 27 лютого 2018 року № 1р/2018 у справі про оподаткування пенсій і щомісячного довічного утримання Конституційний Суд України зауважує, що за юридичною позицією Конституційного Суду України верховенство права – це панування права в суспільстві; верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо; всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України; справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права; у сфері реалізації права справедливість проявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення.

Відтак, Конституційний Суд України, характеризуючи у широкому значенні принцип верховенства права, розглядає право не як закон чи систему нормативних актів, а як утілення справедливості. Невипадково право і справедливість мають одне коріння.

Відповідно до частини першої статті 2 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» діяльність міністерств та інших центральних органів виконавчої влади ґрунтується на принципах верховенства права, забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина, безперервності, законності, забезпечення єдності державної політики, відкритості та прозорості, відповідальності.

Державна міграційна служба України є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах, зокрема, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів (пункт 1 Положення про Державну міграційну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 360).

Відповідно до Конвенції «Про статус біженця» 1951 року та Протоколу щодо статусу біженців 1967 року, які є частиною національного законодавства України, Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», біженець – особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Відповідно до Директиви Європейського Союзу «Щодо мінімальних стандартів для кваліфікації і статусу громадян третьої країни та осіб без громадянств як біженців або як осіб, які потребують міжнародного захисту з інших причин, а також змісту цього захисту», які використовуються у практиці Європейського Суду з прав людини, заяви є обґрунтованими, якщо виконуються такі умови: заявник зробив реальну спробу обґрунтувати свою заяву; усі важливі факти, що були в його розпорядженні, були надані, і було надано задовільне пояснення відносно будь-якої відсутності інших важливих фактів; твердження заявника є зрозумілими та правдоподібними, не протирічать конкретній та загальній інформації за його справою; заявник подав свою заяву про міжнародний захист як можливо раніше, якщо заявник не зможе довести відсутність поважної причини для подання такої заяви; встановлено, що в цілому заявник заслуговує довіри.

У постанові Пленуму Вищого адміністративного суду України від 16 березня 2012 року № 3 «Про внесення змін і доповнень до постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України

від 25 червня 2009 року № 1 «Про судову практику розгляду спорів щодо статусу біженця, видворення іноземця чи особи без громадянства з України та спорів, пов'язаних із перебуванням іноземця та особи без громадянства в Україні», зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 червня 2011 року № 3 наголошується, що обґрунтоване побоювання стати жертвою переслідувань є визначальним у переліку критеріїв щодо визначення біженця. Цей критерій складається із суб'єктивної та об'єктивної сторін. Суб'єктивна сторона полягає у наявності в особи зазначеного побоювання. Побоювання є оціночним судженням, яке свідчить про психологічну оцінку особою ситуації, що склалася навколо неї. Під впливом цієї суб'єктивної оцінки особа вирішила покинути країну і стала біженцем, а тому з'ясування суб'єктивних обставин є першочерговим завданням судів під час вирішення таких спорів.

Суб'єктивна оцінка залежить від особистості, і те, що для однієї особи є нормою, для іншої може бути нестерпним. Побоювання ґрунтується не тільки на тому, що особа постраждала особисто від дій, які змусили її покинути країну, тобто ці побоювання можуть впливати не з власного досвіду біженця, а з досвіду інших людей (рідних, друзів та інших членів тієї ж расової або соціальної групи тощо).

Об'єктивна сторона пов'язана з наявністю обґрунтованого побоювання переслідування і означає наявність фактичних доказів того, що ці побоювання є реальними.

Виходячи з цього, процедура визнання біженцем не повинна ґрунтуватися на недовірі, залякуванні або методах, орієнтованих на відмову у визнанні біженцем, аби особа, яка звернулася за захистом, не потрапляла в ситуацію, за якої її права та свободи будуть порушені. Необґрунтоване або помилкове рішення може поставити під загрозу життя або свободу заявника, піддати його ризику застосування катувань, інших видів жорстокого або таких, що принижують гідність, поводження чи покаранню. Крім того процедура повинна містити певні гарантії, що має знаходити відображення в її змісті.

Таким чином, у заяві про надання статусу біженця заявник повинен довести достовірність своїх тверджень і точність фактів, на яких ґрунтується його заява. Заявник повинен переконати посадову особу органу міграційної служби в правдивості своїх фактичних тверджень. Крім того, при розгляді зазначених справ слід ураховувати, що обґрунтоване побоювання стати жертвою переслідувань є визначальним у переліку критеріїв щодо визначення біженця.

Побоювання особи є оціночним судженням, яке свідчить про психологічну оцінку особою ситуації, що склалася навколо неї в її країні. Ситуація у країні походження є доказом того, що суб'єктивні побоювання стати жертвою переслідування є цілком обґрунтованими, тобто підкріплюються об'єктивним положенням у країні та історією, яка відбулася особисто із заявником.

Зважаючи на такі обставини, конституційний принцип верховенства права має стати наріжним каменем поваги до людської гідності, свободи та безпеки. Саме у цьому і полягає його дія щодо визнання біженцем в Україні.

Одержано 28.03.2019

УДК 351.74:343.211.4

Наталія Петрівна ЧЕРНЯК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу факультету підготовки

фахівців для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9494-7016>;

Альвіна Михайлівна СТАРУСЬОВА,

курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Гендерна рівність в різні часи та в різних країнах мала свій характер та свої особливості. В наш час відбуваються докорінні зміни суспільства у питанні гендерної рівності. Сьогодні жінки все більше опановують чоловічі професії, тому на даний час вже важко уявити національну поліцію